

ALKOHOLITUTKIMUS-
SÄÄTIÖ

2001
VUOSIKERTOMUS

ALKOHOLITUTKIMUSSÄÄTIÖ

2001

VUOSIKERTOMUS

LINTULAHDENKUJA 4, 00530 HELSINKI
PL 220, 00531 HELSINKI

<http://www.alkoholitutkimussaatio.fi>

ALKOHOLITUTKIMUSSÄÄTIÖ

Hallitus 1999–2001

PUHEENJOHTAJA

Kari Lagerspetz, professori

VARAPUHEENJOHTAJA

Kari Poikolainen, dosentti (30.9.2000 asti)

Klaus Helkama, professori (1.10.2000 lähtien)

JÄSENET

Jarkko Eskola, ylijohtaja, osastopäällikkö

Matti Huttunen, professori

Raija Julkunen, dosentti

Olli Jänne, professori

Janne Kivivuori, tutkimusjohtaja

Reijo Salmi, toimitusjohtaja (31.12.2000 asti)

Pekka Sulkunen, professori (1.10.2000 lähtien)

Jaakko Uotila, toimitusjohtaja (1.1.2001 lähtien)

Työvaliokunta 1999–2001

PUHEENJOHTAJA

Kari Lagerspetz, professori

JÄSENET

Klaus Helkama, professori

Olli Jänne, professori

Kari Poikolainen, dosentti (30.9.2000 asti)

Pekka Sulkunen, professori (1.10.2000 lähtien)

ASiantuntijat

Marja Holmila, tutkimusprofessori (1.10.2001 lähtien)

Kalervo Kiiänmaa, tutkimusprofessori

Jussi Simpura, tutkimusprofessori (30.9.2001 asti)

SIHTEERI-TALOUDENHOITAJA JA TUTKIMUSJOHTAJA

Klaus Mäkelä, professori (30.9.2000 asti)

Kari Poikolainen, dosentti (1.10.2000 lähtien)

SISÄLLYS

Yleiskatsaus	<i>1</i>
Hallinto	<i>1</i>
Tutkimustoiminta	<i>2</i>
Tutkimussopimukset ja yhteistyöhankkeet	<i>2</i>
Apurahat	<i>11</i>
Varsinaiset apurahat	<i>11</i>
Pro gradu –palkinnot	<i>12</i>
Tutkimussopimusapurahat	<i>12</i>
Muu toiminta	<i>13</i>
Muu toiminta kotimaassa	<i>13</i>
Kansainvälinen yhteistyö	<i>13</i>
Talous	<i>14</i>
Säätiön toimintaan liittyviä julkaisuja	<i>15</i>

YLEISKATSAUS

Kertomusvuoden aikana julkaistiin Alkoholitutkimussäätiön rahoittamia väitöskirjoja yksi ja kansainvälisen arviointimenettelyn läpikäyneitä artikkeleita 20. Jatkorahoitusta myönnettiin seitsemälle sopimusprojektille ja käynnistettiin kahdeksan uutta sopimushanketta. Eläinkokeiden avulla tutkitaan aivojen välittäjäaineiden yhteyksiä alkoholin, amfetamiinin ja kokaiinin käytön uusiutumiseen. Eläinkokein selvitetään myös eri aivoalueiden glutamaattivälitteisen hermotoiminnan merkitystä riippuvuutta aiheuttaville aineille herkistymisessä. Kolmas eläinkoehanke selvittää histamiinivälitteisen hermotoiminnan merkitystä alkoholin käyttöön. Historiantutkimuksen menetelmin tutkitaan naisten osuutta alkoholikysymyksessä kieltolain aikana ja naisten muuttunutta suhtautumista alkoholiin

1960-luvulla. Kvalitatiivisin haastatteluin tutkitaan sosialisaaion, arvojen ja normien merkitystä huumeiden käyttöön. Samankaltaisin menetelmin tutkitaan myös psykeedeelisten huumeiden käyttäjien elämäntapomusta ja huumeiden käyttöä. Haastatteluin ja potilastutkimuksin selvitetään toistuvasti rattijuopumuksesta tuomittujen henkilöiden käsityksiä rattijuopumuksesta ja siihen liittyvistä vastuukysymyksistä. Päihderiippuvuuden takia hoidettujen henkilöiden minäkuvan muutosta hoidon aikana tutkitaan psykologisin testein. Säätiö järjesti 50-vuotispäivänsä merkeissä juhlaseminaarin, jossa käsiteltiin juomatapojen yhteyksiä elimistön biologisiin muutoksiin, sairastavuuteen, kuolleisuuteen ja sosiaalisiin ongelmiin sekä juomatapojen muuttamisen keinoja.

HALLINTO

Säätiön hallituksen kokoonpano oli kertomusvuonna, joka oli kolmivuotiskauden viimeinen, seuraava: sosiaali- ja terveysministeriön nimittämät jäsenet: ylijohdaja, osastopäällikkö *Jarkko Eskola*, dosentti *Raija Julkunen* ja professori *Olli Jänne*; opetusministeriön nimittämät jäsenet: professori *Klaus Helkama*, professori *Matti Huttunen*

ja professori *Pekka Sulkunen*, tieteellisten seuran valtuuskunnan nimeämät jäsenet: tutkimusjohtaja *Janne Kivivuori* ja professori *Kari Lagerspetz*; Alko Oy:n nimeämä jäsen: toimitusjohtaja *Jaakko Uotila*. Hallituksen puheenjohtajana on ollut *Lagerspetz* ja varapuheenjohtajana *Helkama*.

Työvaliokuntaan ovat kuuluneet hallituksen jäsenet *Helkama, Jänne, Lagerspetz* ja *Sulkunen*. Puheenjohtajana on ollut *Lagerspetz*. Asian-tuntijoina olivat tutkimusprofessori *Marja Holmila* (1.10. lähtien), tutkimusprofessori *Kalervo Kiianmaa* ja tutkimusprofessori *Jussi Simpura* (30.9. asti). Tutkimusjohtajana ja

sihteeri-taloudenhoitajana toimi *Kari Poikolainen*. Tilintarkastajina olivat KHT *Yrjö Tuokko* (varalla KHT *Aarne Koivikko*) ja KHT *Tuija Korpelainen* (varalla KHT *Elina Korpimaa*).

Hallitus kokoontui kaksi kertaa ja työvaliokunta viisi kertaa.

TUTKIMUSTOIMINTA

Tutkimussopimukset ja yhteistyöhankkeet

Säätiön ohjelmaan sisältyvät tutkimukset ovat kehittyneet seuraavasti:

136 *Alkoholin suurkulutuksen aiheuttamat proteiinimodifikaatiot*. Projektin tarkoituksena on selvittää alkoholin aineenvaihdunnan aiheuttamaa proteiinien modifioitumista ja näiden reaktioiden merkitystä alkoholin aiheuttamien kudonsaurioiden patogeneesissä *in vivo*. Tavoitteena on myös kehittää tällaisiin sitoutumisreaktioihin perustuvia menetelmiä alkoholisairauksien tutkimiseen. Tähänastisessa työssä on osoitettu asetaldehydistä ja lipidien peroksidaatiosta peräisin olevien aldehydien muodostavan sidoksia (addukteja) alkoholin suurkuluttajien kudoksissa ja verenkierron proteiineissa. Adduktien muodostumista alkoholin suurkuluttajilla esimerkiksi maksassa voidaan nähdä jo ennen valomikroskooppisesti havaittavia histologisia muutoksia. Adduktimuodostuksella on ilmeisesti tärkeä osuus alkoholin aikaansaamien kudonsaurioiden syntymekanismina, muun muassa maksan fibrogeneesin käynnistymisessä. Alkoholin käyttö yhdessä run-

sasrasvaisen dieetin ja ns. oksidatiivista stressiä potentioivien kofaktorien, muun muassa raudan ylimäärän läsnäollessa, aiheuttaa runsasta reaktiivisten aldehydien muodostumista ja kudonsauriota. Proteiinien modifioituminen elimistössä alkoholin suurkulutuksen seurauksena stimuloi immunologisia vasteita, joiden perusteella voidaan kehittää menetelmiä sitoutumisen mittaamiseen alkoholin suurkuluttajilla. Vuoden 2001 aikana projektiin liittyvästä työstä on pidetty seitsemän esitelmää kotimaassa ja kolme ulkomailla. Tutkija: *Onni Niemelä*, Etelä-Pohjanmaan keskussairaala ja Tampereen yliopisto, kliinisen kemian laitos.

155 *Alkoholiriippuvuuden hoidon tehostaminen naltreksonilla*. Kyseessä on satunnaistettu kaksoissokkona toteutettu kliininen lääketutkimus, jossa tutkittiin opiaatinsalpaajan tehoa alkoholiriippuvuuden hoidossa. Tutkimuslääkkeenä käytettiin suun kautta kerran vuorokaudessa otettavaa naltreksonia tai sen lumetta. Potilaat osallistuivat Järvenpään sosiaalisairaalassa strukturoituun kognitiiviseen retkahduksia estävään tai raittiuteen tähtävään supportiiviseen hoito-ohjelmaan. Tutkimukseen osallistui 121 alkoholiriippu-

vuuden diagnostiset kriteerit täyttävää potilasta, seuranta-aika oli 8 kuukautta ja hoidon vaikutusta arvioitiin potilaiden alkoholin käytön ja retkahdusten perusteella. Tutkimus alkoi toukokuussa 1997 ja potilaskoodit avattiin vuoden 1999 alussa. Tutkimuksessa todettiin kognitiivisessa terapiassa olleiden ja naltreksonia saaneiden potilaiden retkahtavan merkittävästi harvemmin kuin verrokiryhmien. Tutkimuksen tuloksia on raportoitu useassa kansainvälisessä kokouksessa ja julkaisussa. Tutkimusmateriaalin yksityiskohtaiset analyysit ja julkaisutyöt jatkuvat edelleen. Kertomusvuonna tutkimusaiheesta pidettiin kolme esitelmää kotimaassa. Tutkija: *Pekka Heinälä*, Alkoholitutkimussäätiö.

156 *Päihdepalveluiden määrän ja rakenteiden vaihtelu kunnissa.* Tutkimuksessa tarkastellaan päihdehuollon palveluiden määriä ja niiden rakenteistumista erityyppisiksi palvelukokonaisuuksiksi muutamassa erilaisiin palvelurakenteisiin päätyneessä kunnassa. Tutkimuksessa verrataan palvelurakenteita sekä niitä argumentaatioprosesseja, joilla kunnat ovat perustelleet nykyisiä palveluitaan. Samoin tarkastellaan eri näkökulmista niitä prosesseja, joissa politiikka- ja strategiatasoilla muotoutuneet palveluiden tarjonnat operationaalistuvat käytännön toiminnoiksi. Kertomusvuonna tutkimuksen raportointi oli käsikirjoitusvaiheessa. Aiheesta pidettiin yksi esitelmä kotimaassa. Tutkija: *Jukka Heinonen*, A-klinikkasäätiö.

160 *Potilaiden alkoholin käytön hallinnan pystyvyysodotusten yhteys sairaalahoitajakson jälkeiseen selviytymiseen.* Tutkimuksen tavoitteena on tutkia 1) kognitiivisessa hoidossa olevien potilaiden alkoholin käytön hallinnan pystyvyysodotusten yhteyttä hoidon jälkei-

seen pähteiden käyttöön, 2) tutkia sairaalahoitajakson aikaisen alkoholin käytön hallinnan pystyvyysodotusten muutosten yhteyttä hoitajakson jälkeiseen pähteiden käyttöön ja 3) tarkastella suomalaisten päihdeongelmaisten juomisriskitilanteita. Potilaineiston (N=100) keruu aloitettiin maaliskuussa 1996. Seurantatiedot kerättiin postikyselynä 6 ja 12 kuukautta hoidon päättyneen jälkeen. Tiedonkeruu saatiin kokonaisuudessaan päätökseen vuoden 1998 loppuun mennessä. Vuonna 1999 aineisto analysoitiin ja tutkimusraportti kirjoitettiin. Kertomusvuonna tutkimuksesta valmistui lisensiaattityö Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitokselle. Tutkimusta koskeva artikkeli on muokkausvaiheessa. Tutkija: *Tarja Kallio*, Järvenpään sosiaalisairaala.

162 *Bentsodiatsepiinivieroitustutkimus.* Tutkimuksen tarkoituksena on arvioida alkoholi- ja bentsodiatsepiiniriippuvaisille tai pelkätään bentsodiatsepiineista riippuvaisille potilaille tarkoitettua vieroitushoito-ohjelman tehoa. Koeryhmään satunnaistetut potilaat saivat strukturoidun hoito-ohjelman mukaista hoitoa Kettutien A-poliklinikalla, vertailuryhmän hoitona oli A-klinikoiden vakiintunut hoitokäytäntö. Tutkimukseen otettiin 80 potilasta, ja hoidon seuranta-aika oli 12 kuukautta. Tutkimuksen aineiston analysointi on meneillään ja raportointi on aloitettu. Kertomusvuonna tutkimusaiheesta pidettiin kaksi esitelmää kotimaassa. Tutkija: *Helena Vormo*, A-klinikkasäätiö, Kettutien A-poliklinikka.

163 *Alcohol Policy in Developing Societies.* Yhteistyössä WHO:n Geneven päämajan kanssa toimiva kansainvälinen tutkijaryhmä koki saatavilla olevan tiedon kehitysmaiden

alkoholioloista, juomatavoista ja alkoholi-haitoista. Lisäksi käynnistettiin uusia tapaus-tutkimuksia ja sekundaarianalyseja. Projek-tia johtaa Robin Room. Projektin loppura-portti julkaistaan yhteistyössä WHO:n kans-sa Alkoholitutkimussäätiön sarjassa vuonna 2002. Tutkijat: *Klaus Mäkelä*, Alkoholitutki-mussäätiö ja *Juha Partanen*, Stakes, alkoholi-ja huumeetutkimus -ryhmä.

164 *AA-perustainen alkoholismiterapia. Tutkimus terapiatyöntekijöiden ja potilaiden vuorovaiku-tuksesta.* Hankkeessa tarkasteltiin terapeut-tien ja potilaiden vuorovaikutusta AA-pe-rustaisessa alkoholismiterapiassa eli mylly-hoidossa. Tutkimuksissa analysoitiin potilai-den ja terapeuttien ja muun henkilökunnan konkreettista, toteutuvaa vuorovaikutusta keskustelukäytäntönä etnometodologisen keskusteluanalyysin (CA) ja etnografian menetelmin. Ääni- ja kuvallenteita tera-piaistunnoista ja henkilökunnan hoitosuosi-tuskokouksista oli yhteensä noin 40 tuntia. Hankkeesta on valmistunut etnografinen pro gradu -tutkielma hoitolaitoksesta (Anna Leppo) ja useita artikkeleita ja esitelmää vertaisterapiasta ja ammattilaisten kokouksista (Ilkka Arminen). Kertomusvuonna hankkeen viimeinen osa, hoitoidologian ja vuorovaikutuksen suhdetta ryhmäterapiassa tutkiva väitöskirja ”Kertominen terapian välineenä” valmistui käsikirjoitukseksi ja tar-kastetaan keväällä 2002 (Mia Halonen). Tutkijat: *Ilkka Arminen*, Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos, *Mia Halonen*, Alkoholitutkimussäätiö ja *Anna Leppo*, Helsingin yliopiston sosiologian laitos.

166 *Valvonnasta hallintaan.* Tutkimuksessa käytetään alkoholipolitiikkaa ja sitä lähellä olevia ilmiöitä kurkistusaukkona suomalai-

sen yhteiskunnan hallintalogiikan muuttu-miseen 1950- ja 1960-luvuilla. Lähtökohta-na on olettaa alkoholipolitiikan uudistami-sen ”epäonnistumisen” 1950-luvulla ja ”on-nistumisen” 1960-luvulla heijastavan laa-jemminkin tätä pitkää siirtymäkautta. Vuon-na 2001 julkaistiin Nordisk alkohol- & nar-kotikatidskrift -lehden teemanumerossa osa hankkeen organisoiman pohjoismaisen sym-posiumin ”Alkoholkultur och nykterhets-mentalitet” alkoholikontrollin historiaa kos-kevistä esitelmistä. Kertomusvuonna ilmes-tyi lisäksi kolme tutkimusryhmässä kirjoit-tettua tieteellistä artikkelia. Muu hankkeen raportointi on viimeistelyvaiheessa. Tutkija: *Matti Peltonen*, Helsingin yliopiston yhteis-kuntahistorian laitos.

168 *Suomalaisen alkoholijärjestelmän ja hyvin-vointivaltion muuttunut suhde.* Tutkimus koh-distuu suomalaisen hallintojärjestelmän ja al-koholijärjestelmän samanaikaisiin muutok-siin. Vertaamalla muutosten taustalla olleita tietopohjia ja asiantuntijaorganisaatioita voi-daan esittää tulkinta siitä, ovatko alkoholi-järjestelmän ja suomalaisen hallintojärjes-telmän muutos olleet yhteneviä vai erillisiä prosesseja. Tutkimus keskittyy Suomeen, mutta sisältää myös pohjoismaista kehitystä kartoittavan jakson. Tutkimus tehdään yh-teistyössä Pohjoismaisen päihdetutkimus-lautakunnan kanssa. Kertomusvuonna tutki-muksen raportointi oli käsikirjoitusvaihees-sa. Tutkija: *Mika Alavaikko*, Alkoholitutki-mussäätiö.

169 *Aivojen histamiini ja alkoholikäyttäyty-minen.* Alkoholiosuosivien AA-rottien ja al-koholiosuuttavien ANA-rottien aivoissa ha-vaittujen histaminergisen järjestelmän ero-jen merkityksen arvioimiseksi aloitettiin tut-

kimus histamiini H3-reseptorien alamuotojen ilmentymisestä aivoissa. Alamuotoja varten tehtiin spesifiset koettimet, ja sekä täyspitkän A-muodon että lyhyempien B- ja C-muotojen todettiin ilmentyvän aivojen eri osissa. Koska A-muoto oli tehokkaasti kytkeytynyt geenisäätelyyn liittyviin kinaasimekanismeihin ja se saattaa näin liittyä AARottien korkeisiin histamiinipitoisuuksiin, selvitettiin tämän muodon säätely kokeellisessa eksitotoksisessa aivovauriossa, ja havaittiin että vaurioituneilla alueilla A-muodon ilmentyminen lisääntyy nopeasti ja lyhytaikaisesti. Ilmiö saattaa liittyä samanaikaisesti havaittuun nopeaan histamiinipitoisuuden lisääntymiseen vaurio-alueilla. Koska H3-reseptori näyttää liittyvän sekä alkoholipreferenssiin että alkoholiherkkyteen, aloitettiin myös tutkimus H3-reseptorin mahdollisista mutaatioista rottakannoilla, joiden alkoholiherkkyys tai -preferenssi poikkeavat toisistaan. Kertomusvuonna tutkimusaiheesta pidettiin kaksi esitelmää kotimaassa. Tutkija: *Pertti Panula*, Åbo Akademin biologian laitos.

170 *Raittiusliikkeen ja -aateen hiipuminen Suomessa toisen maailmansodan jälkeen (1945–1993)*. Tutkimuksessa tarkastellaan raittiusliikkeen ja -aateen hiipumista Suomessa toisen maailmansodan jälkeisenä aikana. Tutkimus kohdistuu sekä raittiusliikkeen alkoholipoliittisen vaikutusvallan vähenemiseen että paikallistason yhdistystoiminnan vähenemiseen. Tutkimuksen tarkoituksena on raittiusliikkeen näkökulmasta analysoida, miten rajoittava alkoholipolitiikka mureni ja muuntui aikaisempaa epäsuoremmaksi ja hienovaraisemmaksi yksilön elämäntavan hallinnoinniksi. Yhteispohjoismaisen, vuonna 2000 päättyneen SNAPS-projektin puit-

teissa on vertailtu Ruotsin ja Norjan raittiusliikkeiden alkoholipoliittista painostustoimintaa. Kertomusvuonna tutkimusta tehtiin kahden kuukauden ajan. Tutkimusraportin kirjoitus on käynnissä. Tutkija: *Katariina Warpenius*, Alkoholitutkimussäätiö.

171 *Alkoholiriippuvuuden, persoonallisuuden ja makeanmieltymyksen väliset yhteydet: makeanmieltymyksen ennustearvo naltreksonihoidossa*. Tutkimus kartoittaa makeanmieltymyksen, persoonallisuuden ja alkoholismien välisiä yhteyksiä ja sitä ennustaako makeanmieltymys naltreksonihoidon vaikuttavuutta. Tutkimuksen tarkoituksena on kehittää yksinkertainen, luotettava ja hyvin karakterisoitu makeanmieltymykseen ja tiettyyn luonteenlaatuun perustuva testi, jolla voidaan identifioida ne henkilöt, jotka paremmin reagoivat opioidi-antagonistilääkitykseen. Tutkimus on käynnistynyt vuoden 1999 alussa. Makeatesti on kehitetty kansainvälisenä yhteistyönä ja kotimainen tutkimusaineisto on kerätty. Alustavat analyysit osoittavat, että alkoholistit, jotka pitävät makeasta hyötyvät naltreksonihoidosta enemmän kuin verrokkit. Persoonallisuuden, makeanmieltymyksen ja hoitoennusteen välillä ei havaittu yhteyttä. Tutkimusaineiston yksityiskohtainen analyysi jatkuu. Tutkija: *Hannu Alho*, Kansanteveyslaitos.

172 *Suomen huumehoito murroksessa*. Tutkimuksessa tarkastellaan huumeaineiden käyttäjien hoitoa Suomessa. Hankkeessa selvitetään hoitojärjestelmän nykytilaa ja seurataan sen muotoutumista. Keskeinen tutkimusongelma on huumehoidon palvelujärjestelmän organisaatio ja hoitoon liittyvä tietotaito. Tutkimusaineisto koostuu neljällä paikkakunnalla (Helsinki, Kuopio, Nokia,

Turku) tehdyistä terveydenhuollon, sosiaali-toimen ja nuorisotoimen ammattihenkilöstön teemahaastattelusta sekä keväällä 2000 tehdystä kyselytutkimuksesta (N=1175). Vuonna 2001 keskityttiin aineiston analysointiin ja tutkimusraportin kirjoittamiseen. Alustavien tulosten mukaan näyttää siltä, että ammattihenkilöstön huumeisiin liittyvässä tietotaidossa on sekä paikkakuntakohtaisia että toimijatasoisia eroavuuksia. Lisäksi huumeasaineisiin liittyvä koulutus on ollut suhteellisen vähäistä ja koulutusta on toivottu lisää. Tutkija: *Kristiina Kuussaari*, Turun yliopiston sosiologian laitos.

173 *Vapaa-ajan toiminnan edistäminen sosiaalisen tuen avulla laitoshoidossa olleiden päihdeongelmaisten keskuudessa.* Lukuisat tutkimukset osoittavat, että sosiaalinen tuki toipumiselle on tärkeimpiä hoidon jälkeistä selviytymistä selittäviä tekijöitä. Olennaista on myös löytää tyydyttäviä toiminnallisia vaihtoehtoja päihteiden käytölle. Tämän kokeellisen tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millä tavoin laitoshoidossa olleiden päihdeongelmaisten sosiaalista tukea ja vapaa-ajan toimintaa voitaisiin parhaiten edistää. Tutkimuksessa verrattiin yksinkertaisten ohjeiden ja verkostopohjaisten tukitoimenpiteiden tehoa koehenkilöiden (N=100) selviytymistä edistävinä tekijöinä. Tutkimus toteutettiin Järvenpään sosiaalisairaalaissa. Kertomusvuoden aikana jatkettiin puolen vuoden ja vuoden seuranta-haastattelujen tekemistä ja analysoitiin tuloksia, jotka raportoidaan vuoden 2002 aikana. Tutkija: *Anja Koski-Jännes*, Järvenpään sosiaalisairaala.

175 *Näyttöön perustuvien alkoholiriippuvuutta koskevien hoitomuotojen satunnaistettu vertaileva tutkimus: disulfiraami, naltreksoni ja akamprosaatti alkoholiriippuvuuden hoidossa.* Tutkimuksella on kaksi päämäärää: 1) parantaa alkoholiriippuvuuden hoidon laatua muodostamalla kolme selkeisiin ohjeisiin perustuvaa alkoholiriippuvuuden hoitomuotoa, jotka perustuvat näyttöön ja jotka ovat sovellettavissa A-klinikka- ja terveyskeskustasolle ja 2) verrata kolmen erilaisen näyttöön perustuvan alkoholiriippuvuuden hoitokokonaisuuden tehoa alkoholiriippuvuuden hoidossa: hoitokokonaisuudet rakentuvat valvotun disulfiraami-, naltreksoni- ja akamprosaattilääkityksen ja kognitiivisen terapian ympärille. Potilaiden satunnaistaminen tutkimukseen aloitettiin elokuussa 2000. 124 potilasta 240:stä on rekrytoitu. Tutkija: *Esti Laaksonen*, Turun terveystoimi.

176 *Mini-interventiokeskustelut terveyskeskuslääkäreiden vastaanotolla.* Tutkimuksessa selvitettiin, miten lääkärin vastaanotolla keskustellaan potilaan alkoholinkäytöstä. Aineistona oli lääkäreiden vastaanottojen videonauhoituksia, jotka analysoitiin keskusteluanalyysin menetelmin. Tutkimuksessa kuvataan potilaan alkoholinkäyttöä koskevaa keskustelua vuoro vaikutusprosessina: miten lääkärit kysyvät alkoholinkäytöstä ja miten potilaat vastaavat, miten potilaan kertomaa tietoa arvioidaan ja miten lääkärit neuvovat potilaita. Lisäksi verrataan keskustelua alkoholinkäytöstä kahdenlaisilla vastaanotoilla: sellaisilla, joissa lääkärit ovat osallistuneet mini-interventiokoulutukseen, ja sellaisilla, joissa lääkärit eivät ole saaneet koulutusta. Ensin mainitut vastaanotot nauhoitettiin vuonna 1999 Tampereen seudulla professori Kaija Sepän johtaman mini-intervention

kehittämisprojektin yhteydessä, ja jälkimmäiset aiemmassa tutkimushankkeessa 1993–1994. Tutkimus kuului osana professori Anssi Peräkylän johtamaan Hoitoideologiat ja vuorovaikutus -projektiin. Kertomusvuonna tutkimuksesta pidettiin kaksi esitelmää kotimaassa ja kirjoitettiin valmiiksi kahden artikkelin käsikirjoitus. Tutkimus on viety loppuun. Tutkija: *Liisa Raevaara*, Alkoholitutkimussäätiö.

177 *Huumeet ja teknokulttuuri*. Tutkimuksessa selvitetään muotihuumeiden käyttöä Helsingissä. Tutkimus keskittyy erityisesti 1990-lukuun ja ns. tekno/ravekulttuuriin, jossa ekstaasin ja amfetamiinin käyttö oli ja on yleistä. Tarkoituksena on avata suomalainen näkökulma tähän muualla Euroopassa, erityisesti Britanniassa valtavan suosion saavuttaneeseen ilmiöön. Tutkimuksessa on mukana myös historiallinen ulottuvuus, jossa verrataan 1990-luvun teknokulttuuria 1960-luvun kannabiskulttuuriin. Tutkimuksessa esitetään neljä keskeistä tutkimuskysymystä: 1) huumeiden käyttöön liittyvän kulttuurin tutkimus, 2) huumeiden käyttöön liittyvän erillis- ja alakulttuurin tutkiminen kahden huumeaallon kautta, 3) teknokulttuurin ja valtakulttuurin kosketuspintojen ja niiden erojen tutkiminen ja 4) teknokulttuurin muodostaman käyttäjäverkoston tutkiminen. Tutkimusaineistot koostuvat laajasta haastattelusta, laajasta kyselystä sekä poliisin arkistoista ja rekistereistä. Aineisto on kerätty ja sen analysointi aloitettiin kertomusvuoden alussa. Alustavista tuloksista raportoitiin 17 esitelmässä kotimaassa sekä yhdessä esitelmässä ulkomailla. Tutkija *Mikko Salasuo*, Alkoholitutkimussäätiö.

178 *Aminohappovälittäjien merkitys alkoholiriippuvuuden kehittymisessä*. Koska dopaminergisten mekanismien tutkimukset ovat tuottaneet alkoholin vahvistavista vaikutuksista ristiriitaisia ja vaikeasti tulkittavia tuloksia, myös muita hermostollisia mekanismeja on syytä tutkia. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää aminohappojen merkitystä alkoholiriippuvuuden kehittymisessä tutkimalla GABAergisten ja glutamnergisten mekanismien merkitystä alkoholin vahvistavissa vaikutuksissa ja juomisen säätelyssä. GABAergisten ja glutamnergisten reseptoreiden on osoitettu olevan herkkiä alkoholille, mutta niiden merkitystä alkoholin vahvistavissa vaikutuksissa ei kuitenkaan täysin tunneta. Tutkimuksessa käytetään alkoholia runsaasti juovia AA (Alko Alcohol)- ja vähän juovia ANA (Alko Non Alcohol) -rotia. Aluksi on pyritty selvittämään aivojen aminohappovälitteisten mekanismien merkitystä alkoholin juomisen säätelyssä. Nucleus accumbensin solukeskusten ibotenaattileesioin vaikutus alkoholin juomisen oppimiseen ja vakiintuneeseen juomiskäyttäytymiseen tutkitaan AA-rotilla. Lisäksi tutkitaan leesioin vaikutusta naltreksonin juomista vähentävän vaikutuksen välittymiseen. Mikrodialyysitekniikan avulla tutkitaan alkoholin vaikutusta GABAn ja glutamaatin vapautumiseen mesolimbisen aivoalueen eri osissa. Näytteet määritetään nestekromatograafisesti. Tutkijat: *Päivi Tuomainen* ja *Meri Koistinen*, Kansanterveyslaitos.

179 *Vapaus ei sopinutkaan suomalaisille. Tutkimus lehdistön ja toimittajien suhteesta päihdeongelmiin vuosina 1993–2000*. Alkoholipolitiikan uudet institutionaaliset järjestelyt 1990-luvulla purkivat pitkään jatkuneen jännitteen rajoittavan ja vapautta vaativan alkoholipoli-

tiikan välillä. Lehdistö oli odottavalla kannalla, kunnes 1999 keväällä käynnistyi järjestys- ja turvallisuusnäkökulmaa korostava kirjoittelu alkoholiongelmista. Tutkimuksessa kysytään, mitä merkitsee pähteiden uudenlainen määrittely ongelmaksi mediajulkisuudessa. Tutkimuksessa jäsenetään, millaisiin kategorioihin ja ryhmiin ongelmat liitetään, ovatko kategorisoinnit diskriminoivia, ketkä toimivat ongelmien määrittelijöinä ja onko määrittelyissä rakentuva sosiaalinen todellisuus yhdenmukainen vai moniääninen eli tapahtuuko päihdeongelmien tunnistaminen yhteisymmärryksessä vai eri intressiryhmien välisinä merkityskamppailuina. Tutkimuksessa tuotettavan tiedon pohjalta voidaan tehdä päätelmiä siitä, millaisia institutionaalisia, sosiaalisia ja moraalisia tehtäviä yhteiskunnan eri toimijat ovat rakentamassa alkoholikontrollille (julkisuuden suodattamana) ja mitä seurauksia tällä on yhteiskunnan sosiaaliselle järjestykselle. Tutkimus muodostaa osan tutkimusprojektista ”Julkijuomisongelmat, moraalisaatelu ja uudet sosiaali- ja kontrollipoliittiset ohjelmat”, joka sisältää edellä esitetyn mediatutkimuksen ohella kolme muuta osalohkoa: 1) julkijuomisen lainsäädännöllinen säätely, 2) poliisi ja julkijuomisongelmien kenttä, ja 3) viranomaisten keskinäinen työnjako alkoholiongelmien ehkäisyssä, säätelyssä ja hoidossa. Tutkimusaiheesta pidettiin kertomusvuonna viisi esitelmää kotimaassa ja yksi ulkomailla. Tutkija: *Jukka Törrönen*, Alkoholitutkimussäätiö.

180 *Alkoholin riskikuluttajien farmakologinen mini-interventio: alkoholinkulutuksen vähentäminen naltreksonilla ja mini-interventiolla.* Tutkimuksen tavoitteena on vähentää suurkuluttajien alkoholinkäyttöä ja siten ehkäistä

ennalta alkoholin suurkulutuksesta aiheutuvia sairauksia ja haittoja. Tutkimus toteutetaan lumekontrolloituna satunnaistettuna kliinisenä lääkeainetutkimuksena, jossa verrataan kolmen erilaisen naltreksoniannoksen tehoa yhdistettynä mini-interventioon. Tutkimuksessa selvitetään, eroavatko hoitoryhmät toisistaan seuraavissa asioissa: käytetty alkoholimäärä, retkahdukset, hoidossa pysyminen, subjektiivisesti koettu hyvinvointi, muutokset henkilöiden toiminnallisessa tasossa ja alkoholinkulutusta osoittavissa laboratoriotuloksissa. Tutkimukseen osallistuu yhteensä 160 vapaaehtoista miestä tai naista. Tutkimus tehdään monikeskustutkimuksena ja siihen osallistuvat rekrytoidaan työterveyshuollon asiakkaista. Tutkimus alkoi joulukuussa 2000 ja potilaiden rekrytointi jatkuu edelleen; rekrytoinnin arvioidaan päättyvän vuoden 2002 lopussa. Tutkija: *Hannu Alho*, Kansanterveyslaitos.

181 *Huumeiden käyttäjien alakulttuurit Virossa.* Lähtökohtana on oletus siitä, että tärkeimmät huumeiden käyttöä määräävät tekijät ovat sosiaalisia: huumeekulttuuri ja kontrollijärjestelmä. Tavoitteena on vertailla neljää eri aineita käyttävää ryhmää. Aineet ovat heroini, amfetamiini, kokaiini ja kannabis. Ryhmän arvojen ja normien oletetaan määrävän aineen käyttöä. Menetelmänä on kvalitatiivinen haastattelu ja osallistuva havainnointi. Tutkittavat ilmiöt ovat: sosiaalistuminen alaryhmään, huumeille annetut merkitykset ja riippuvuuden kehittyminen. Lisäksi tarkoitus on löytää kulttuurisia olosuhteita, joissa ”stepping stones”-teoria toimii. Tutkija: *Airi-Alina Allaste*, Alkoholitutkimussäätiö.

182 *Retkahtamisen neurobiologinen perusta.* Päihdehakuisuus ja toistuvat retkahtamiset, relapsit, ovat tyyppillisiä päihderiippuvuudelle. Stressi, päihteelle altistuminen ja päihteen käyttöön yhdistyneet ehdollistuneet ärsykkeet voivat aiheuttaa retkahtamisen kauankin päihteen käytön ja fyysisten vieroitusoireiden loputtua. Aivojen välittäjäaineista dopamiinin tiedetään säätelevän retkahtamisalttiutta. Eräät uusimmat tutkimukset ovat korostaneet glutamaatin ja erityisesti AMPA-tyyppisten glutamaattireseptorien merkitystä. Retkahtamisen farmakologisten ehkäisy menetelmien kehittäminen edellyttää ilmiön neurobiologian ymmärtämistä. Tässä tutkimuksessa keskitytään retkahtamiseen liittyvien ehdollistumisilmiöiden selvittämiseen ja pyritään luomaan retkahtamisen koe-eläinmalleja. Mallien avulla selvitetään ja verrataan dopaminergisen ja glutaminergisen hermovälityksen merkitystä retkahtamisessa, joka liittyy suonensisäisen kokaiinin ja amfetamiinin käyttöön sekä alkoholin juomiseen. Erityisesti pyritään selvittämään, pystytäänkö retkahtamisalttiutta vähentämään glutamaattireseptorien salpauksella. Tutkija: *Pia Bäckström*, Kansanterveyslaitos.

183 *Aivojen välittäjäainereseptorit alkoholi- ja huumeriippuvuuden uusissa malleissa.* Etanolin on osoitettu vaikuttavan moniin aivojen hermoviestinvälitysjärjestelmiin. Keskushermoston yleisin kiihoittava välittäjäaine on glutamaatti. Etanoli estää glutamaatin vaikutuskohtien, reseptorien, toimintaa, millä on arveltu olevan merkitystä etanolin vaikutusten välittymisessä yksinkertaisesta humalavaikutuksesta (hermotoiminnan lamaus) aina monimutkaisiin kognitiivisiin, esimerkiksi muistia vaativiin, toimintoihin asti. Eri-

tyyppiset glutamaattireseptorit eroavat alkoholiherkkydessään. Hermosolujen liitoskohtien, synapsien, ns. AMPA-reseptorien lukumäärän ja alayksikkökoostumuksen on ajateltu voivan mukautua alkoholin ja huumeiden käytön aikana, kun taas NMDA-tyypin reseptorit ovat varsinkin toiminnallisesti herkkiä alkoholin estävälle vaikutukselle. Tässä tutkimuksessa käytämme hyväksi erilaisia hiirikantoja, joiden reseptorialayksikkökoostumukset eroavat toisistaan, selvittääksemme miten etanoli vaikuttaa eri reseptorityyppien ja alatyypien toimintaan eristetyillä hermosoluilla ja miten etanoli muuttaa hermoratajärjestelmien, kuten opioidergisten, glutaminergisten ja dopaminergisten järjestelmien välisiä vuorovaikutuksia. Menetelmänä käytetään pääasiassa hippokampuksen ja accumbens-tumakkeen sähköfysiologisia mittauksia jännitelukitus tekniikkaa soveltaen. Tutkijat: *Tommi Möykkynen* ja *Esa Korpi*, Turun yliopiston farmakologian ja kliinisen farmakologian laitos.

184 *Alkoholi ja naiset Suomessa 1917–1987.* Tutkimushankkeen tarkoituksena on avata 1900-luvun suomalaisten alkoholiolojen historia naisten näkökulmasta. Hankkeessa keskitytään neljään jaksoon, jotka kattavat kiinnostavimmat vaiheet ja murroskohdat. Naisia ei tarkastella yhtenäisenä ryhmänä, vaan yhteiskunnalliset hierarkiat otetaan huomioon. Tarkastellaan alkoholissa ja raittiudessa muitakin aspekteja kuin kulutus ja sen aiheuttamat haitat. Tämän näkökulman tärkeyttä korostaa se, että alkoholin kulutus oli Suomessa poikkeuksellisen vähäistä 1969 lakimuutokseen saakka. Tutkijat: *Matti Peltonen*, *Aija Kaartinen* ja *Hanna Kuusi*, Helsingin yliopiston yhteiskuntahistorian laitos.

185 *Toistuvasti rattijuopumuksesta tuomittujen henkilöiden kokemukset rattijuopumuksesta.* Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten toistuvasti rattijuopumuksesta tuomitut käsittelevät psykologisesti rattijuopumustaan. Aineisto muodostuu 30 rattijuopumuksesta tuomitun henkilön viiden tunnin tutkimus- ja hoitajaksesta. Tutkimuksen metodinen ja teoreettinen lähestymistapa on narratiivinen. Tavoitteena on selvittää kuinka sosiaalisen sopimuksen näkökulmasta itseaiheutetuja ja sosiaalisesti regressiivisiä kokemuksia tehdään ymmärrettäväksi narratiivisissa prosesseissa. Rattijuopumuskertomuksia tutkitaan tarinallisen kiertokulun teorian lähtökohdista, toimijuuden tunne -käsitteen näkökulmasta. Alustavien analyysien mukaan narratiivinen lähestymistapa tarjoaa tavan kuvata ja tehdä ymmärrettäväksi psykologisia prosesseja kokemuksissa, joihin sisältyy ristiriita yleisen ja yksityisen välillä. Tutkimus- ja hoitajaksojen tuottama videonauhoidettu materiaali on osittain kirjattu ja tutkimus on analyysivaiheessa. Tutkija: *Minna-Leena Pulkkinen*, Alkoholitutkimussäätiö ja Jyväskylän yliopiston psykologian laitos.

186 *Muuttuuko minä? Tutkimus päihderiippuvuudesta toipuvan asiakkaan muutosprosessista.* Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata ja analysoida päihderiippuvuudesta toipuvan muutosprosessia minäkuvan muuttumisen kautta. Tutkimuksessa selvitetään myös vuoden kestävästä yhteisöllisestä kuntoutuksen merkitystä. Tutkimusaineistona on toistettu teemahaastattelu, asiakkaiden tekemät minäkuvaa-arviot sekä kuntoutusasiakirjat. Suurin osa tutkimukseen osallistuneista oli huumeiden käyttäjiä, iältään 17–36-vuotiaita ja osalla oli lapset mukana kuntoutuksessa. Tutkija: *Arja Ruisniemi*, Alkoholitutkimussäätiö.

187 *Psykedeelinen huumeiden käyttö ja käyttäjän elämäntapamuutos.* Tutkimuksessa selvitetään huumeiden (lähinnä hallusinogeenisten aineiden) psykedeelistä käyttöä, jossa käytön motiiveissa painottuvat pelkkää hauskanpitoa ja rentoutumista ”korkeammat” tavoitteet, kuten pyrkimykset avartamiseen, itsetuntemukseen lisäämiseen, itsensä kehittämiseen, etsintään ja kokemusten syventämiseen eli todellisuuden toisenlaiseen tarkasteluun. Maailmankuvatutkimuksen avulla tarkastellaan psykedeelisen huumeiden käytön ideologiaa ja käyttäjän elämää, arvo maailmaa ja asenteita 2000-luvun Suomessa. Tutkimuksessa etsitään haastattelujen avulla vastauksia muun muassa seuraaviin kysymyksiin: Miten psykedeelinen kokemus muuttaa kokijaa ja hänen maailman- ja elämäntapamuutustaan? Millainen tämä muutos on? Miksi tämä muutos tapahtuu? Tutkimuksessa painotetaan kulttuuritutkimuksen näkökulmaa huumausainekysymykseen. Tutkija: *Sari Sjöberg*, Åbo Akademin uskontotieteen laitos.

188 *Julkijuomiongelmat, moraalisaattely ja uudet sosiaali- ja kontrollipoliittiset ohjelmat.* Tutkimushankkeessa jäsennetään kuinka julkijuomiongelmaa on konkreettisesti säädelty neljällä arenalla tai toimintakentällä: 1) lainsäädännön keinoin, 2) poliisin toimintaa uudelleen suuntaamalla, 3) viranomaisten yhteistyönä ja 4) mediassa. Yhtäältä tarkastelu kohdistetaan siihen, millaista toimintaa eri areenoilla julkijuomiongelman ympärille on syntynyt: Keitä on pyritty kontrolloimaan? Mitä tavoitteita on asetettu? Mitkä tahot on veloitettu toimimaan? Millaisin keinoin? Toisaalta tutkitaan uusien alkoholipoliittisten (sosiaalipoliittisten) ohjausmekanismien ja ohjelmien muotoutumista. Jos

keskusvaltaisesti johdettu alkoholipolitiikka on hajoamassa, niin millaiset ohjausmekanismit ja verkostot ovat kehkeytyneissä sen tilalle? Miten valtion, kuntien ja paikallistoiminnan keskinäissuhteita uudelleen organisoidaan? Mikä on toiminnan rationaalisuus sekä julkisen sektorin uudentyyppisen yhteistyön että kohteen kontrollin ja vastuulistamisen kannalta? Tutkimuskohteina ovat Helsinki, Tampere ja Lappeenranta. Aineistoina käytetään erilaisia asiakirjoja, viran-

omaisjulkaisuja, oppikirjoja, media-aineistoja ja haastatteluja. Aineistoa analysoidaan kussakin tapaustutkimuksessa sekä informaationäkökulmasta että tulkintakehysten välisten merkityskamppailujen ja toimijoiden asemoitumisprosessien näkökulmasta. Tutkimusvuonna aineistot koottiin, koodattiin ja osittain analysoitiin. Aiheesta pidettiin 7 esitelmää kotimaassa. Tutkijat: *Jukka Törrönen* ja *Seppo Soine-Rajanummi*, Alkoholitutkimussäätiö.

APURAHAT

Vuoden aikana maksettiin apurahoja seuraavasti: aikaisempiin päätöksiin perustuvat tutkimussopimusapurahat 1.451.594 markkaa, vuoden aikana myönnetyt ja maksetut tutkimussopimusapurahat 363.500 markkaa ja vuoden aikana maksetut varsinaiset apurahat 780.043 markkaa. Valtaosa apurahoista myönnettiin syksyllä tapahtuneen haun perusteella. Tällöin käsiteltiin 65 apurahahakemusta, ja apuraha myönnettiin 24 hakijalle. Hakemusten yhteissumma oli 7.429.501 markkaa.

Varsinaiset apurahat

Fil. maist. *Marko Aho* 67.000 mk: Iskelmäkinukaan tuho: Suomi-iskelmän sortuvat tähdet ja myyttinen sankaruus

Lääket. toht. *Marja Aira* 35.000 mk: Vanhusten alkoholinkäyttö ja siihen liittyvät riskitekijät

Valtiot. maist. *Kati Juujärvi* 112.767 mk: Asiakkaiden kokemuksia ravintoloissa esiintyvistä häiriöistä, kontrollista ja suomalaisesta ravintolaelämästä

Valtiot. lis. *Tarja Kallio* 27.735 mk: Näkökulmia päihdeongelmaisten kognitiivis-behavioraaliseen hoitoon

Lääket. toht. *Tiina Laatikainen* 75.000 mk: Suomalaisten juomatavan yhteys kuolleisuuteen ja sairastavuuteen sekä sosioekonomisiin ja psykososiaalisiin tekijöihin

Yheiskuntat. maist. *Rosa Meriläinen* 120.000 mk: Narkomaani kansalaisena – tutkimus huumausainepoliittisen kontrollin kohteista

Valtiot. maist. *Ahti Nikkonen* 20.000 mk: Ravintolamuusikon työ – ammatti vai elämäntapa ('Postmodernia' elämää olosuhteiden pakosta)

Yhteiskuntat. maist. *Taru Oinonen* 98.000 mk:
Ideologinen kannabiksen käyttö, kannabis-
aktivismi ja politiikan muutoksen paineet
Suomessa

Dos. *Teemu Rantanen* (Heikki Wariksen
apuraha) 40.000 mk: Sosiaalialan ammatti-
laisten huumeita koskevat käyttöteoriat

Prof. *Markku Savolainen*, lääket. toht. *Minna
Hannuksela*, fil. maist. *Marja Liisanantti*,
fil. maist. *Jani Kelloniemi* ja fil. yo *Antti
Nissinen* 220.000 mk: Alkoholin muuntamat
fosfolipidit alkoholisairauksien aiheuttajana
ja ateroskleroosin estäjänä

Oikeust. kand. *Ismo Tuominen* 17.308 mk:
Väkijuomamarkkinoiden rajoittaminen
valtion monopolilla

Kauppatiet. toht. *Outi Uusitalo* ja kauppa-
tiet. toht. *Kari Heimonen* 50.000 mk:
Mainosmenojen vaikutus alkoholiin myyn-
tiin: pitkän aikavälin tarkastelu olut-
markkinoista

Pro gradu -palkinnot

Yhteiskuntat. maist. *Katja Tommiska* 5.000
mk: Juoppous: yksilön, perheen ja yhteis-
kunnan uhka. Alkoholismin konstruktiot
1800-luvun jälkipuoliskon ja 1900-luvun
alun raittiusteksteissä

Yhteiskuntat. maist. *Kristiina Ursinus*
5.000 mk: Valoa kohti – huumeriippuvuu-
desta kärsineen nuoren raitistumisprosessi
voimaantumisteorian (empowerment)
valossa

Tutkimussopimusapurahat

Uusia tutkimussopimusapurahoja ja
vanhojen sopimusprojektien jatkorahoitusta
vuodeksi 2002 myönnettiin seuraavasti:

Dos. *Hannu Alho* 103.025 mk: Alkoholin
riskikuluttajien farmakologinen mini-
interventio: alkoholinkulutuksen vähentä-
minen naltreksonilla ja mini-interventiolla

Airi-Alina Allaste, M.A. in Sociology,
68.363 mk: Drug user subcultures in
Estonia

Fil. maist. *Pia Bäckström* 123.848 mk:
Retkahtamisen neurobiologinen perusta

Prof. *Esa R. Korpi* ja fil. maist. *Tommi Möyk-
kynen* 140.000 mk: Aivojen välittäjä-
ainereseptorit alkoholi- ja huume-
riippuvuuden uusissa malleissa

Dos. *Timo Kortteinen* 32.500 mk: Alcohol,
ethnicity and identity – Religion and
alcohol consumption in Sarawak,
East Malaysia

Lääket. lis. *Esti Laaksonen* 109.848 mk:
Alkoholiriippuvuuden näyttöön perustuva
hoito: tehostaminen ja vertailu

Prof. *Pertti Panula*, fil. maist. *Kaj Karlstedt*,
fil. maist. *Minnamajja Lintunen*, *Adrian Lozada*,
M.Sc., ja fil. maist. *Heidi Rosenström*
138.464 mk: Histamiini H3-reseptori ja
alkoholikäyttäytyminen

Prof. *Matti Peltonen*, valtiot. maist. *Hanna Kuusi*, valtiot. maist. *Aija Kaartinen*, valtiot. yo *Riitta Matilainen* ja valtiot. maist. *Mari Soikkeli* 250.506 mk: Alkoholi ja naiset Suomessa 1917–1987

Prof. *Anssi Peräkylä* ja fil. toht. *Liisa Raevaara* 35.661 mk: Mini-interventiokeskustelut terveyskeskuslääkäreiden vastaanotolla

Psykol. maist. *Minna-Leena Pulkkinen* 113.500 mk: Toistuvasti rattijuopumuksesta tuomittujen henkilöiden kokemukset rattijuopumuksesta

Yhteiskuntat. maist. *Arja Ruisniemi* 77.886 mk: Muuttuuko minä? Tutkimus päihderiippuvuudesta toipuvan asiakkaan muutosprosessista

Prof. *Mikko Salaspuro* 250.000 mk: Alkoholiperäisen syövän synty ja ehkäisy

Fil. maist. *Sari Sjöberg* 109.199 mk: Psykedeelinen huumeiden käyttö ja käyttäjän elämäntutkimus

Fil. toht. *Päivi Tuomainen* ja fil. maist. *Meri Koistinen* 122.624 mk: Aminohappo-välittäjien merkitys alkoholiriippuvuuden kehittämisessä

Valtiot. toht. *Jukka Törrönen* 35.661 mk: Vapaus ei sopinutkaan suomalaisille. Tutkimus lehdistön ja toimittajien suhteesta päihdeongelmiin vuosina 1993–2000

Valtiot. toht. *Jukka Törrönen* ja yhteiskuntat. maist. *Seppo Soine-Rajanummi* 158.907 mk: Julkijuomisongelmat, moraalisaatö ja uudet sosiaali- ja kontrollipoliittiset ohjelmat

Valtiot. maist. *Katariina Warpenius* 86.540 mk: Raittiusliike Suomessa kieltoain kumoamisen jälkeen

MUU TOIMINTA

Muu toiminta kotimaassa

Kari Poikolainen oli Helsingin yliopiston kansanterveystieteen dosentti, A-klinikkasäätiön valtuuskunnan jäsen, Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymän työterveysalan eettisen toimikunnan jäsen ja varapuheenjohtaja, Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim *Mitä nyt* -palstan ja psykiatrian uutisten toimittaja, Sosiaalilääketieteellisen Aikakauslehden toimituskunnan jäsen, Suomalainen Lääkäriseura Duodecim *päihdesairauksien käypä hoito* -ryhmän jäsen, Uudenmaan lääninoikeuden asian-

tuntijäsenen varajäsen ja Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen (Stakes) pysyvä asiantuntija epidemiologian alalla.

Kertomusvuoden aikana säätiön sopimustutkijat esittelivät tuloksiaan lukuisissa esitelmissä kotimaassa.

Kansainvälinen yhteistyö

WHO:n kanssa yhteistyö on jatkunut monella tasolla. *Kari Poikolainen* kuului jäsenenä WHO:n asiantuntijaelimeen Expert

Advisory Panel on Drug Dependence and Alcohol Problems.

Kalervo Kiiänmaa toimi Alcohol-lehden toimituskunnan jäsenenä.

Kari Poikolainen oli Addiction-lehden apulais-toimittaja ja kuului sen toimituskuntaan.

Säätiön toimintaan liittyvistä kansainvälisistä kokouksista ja suomalaisista esitelmän pitäjistä mainittakoon:

5th International Congress on Addiction "Addiction Risk – Risk Addiction", Anton Proksch Institut, Baden, Itävalta, 7.–10.5. *Kari Poikolainen* piti esitelmän.

The 26th Annual Alcohol Epidemiology Symposium of the Kettil Bruun Society for Social and Epidemiological Research on Alcohol, Toronto, Kanada, 28.5.–1.6. *Jukka Törrönen* piti esitelmän.

9th International Conference on *in vivo* Methods, Dublin, Irlanti, 16.–19.6. *Päivi Tuomainen* esitti posterin.

Centre for Alcohol and Drug Studies: Behaviour Change in Addictions: Where to now? Paisley, Iso-Britania, 6.–7.9. *Anja Koski-Jännes* piti esitelmän.

International Society of Addiction Medicine (ISAM), Trieste, Italia, 12.–14.9. *Hannu Alho* piti kaksi esitelmää.

8th Congress of the European Society for Biomedical Research on Alcoholism, Pariisi, Ranska, 15.–18.9. *Esti Laaksonen* piti esitelmän.

Drugs in the Free-time Culture. The Invention of Fun. Palma de Mallorca, Espanja, 13.–14.12. *Mikko Salasuo* piti esitelmän.

TALOUS

Säätiön menot nousivat 3.476.422 markkaan vuonna 2001. Valtaosa, 2.724.890 markkaa, käytettiin tutkimustoimintaan. Säätiö sai avustuksia yhteensä 3.638.231 markkaa. Kirjojen myynnistä kertyi tuloja 70 markkaa. Hyväksytty kulubudjetti alitui 148.578 arkalla ja tilikauden ylijäämä oli 161.879 markkaa.

Voimassa olevien tutkimussopimus päätösten mukaisesti varoja on sidottu 256.035 euroa vuodeksi 2002, 187.517 euroa vuodeksi 2003 ja 129.168 euroa vuodeksi 2004.

SÄÄTIÖN TOIMINTAAN LIITTYVIÄ JULKAISUJA

- Alto-Setälä, T. & M. Marttunen & A. Tuulio-Henriksson & K. Poikolainen & J. Lönnqvist:* One-month prevalence of depression and other DSM-IV disorders among young adults. *Psychological Medicine* 31: 791–801, 2001.
- Alavaikko, Mika:* Alkoholi- ja huumeekenttien muutos paikallisesta näkökulmasta. *Yhteiskuntapolitiikka* 66: 159–168, 2001.
- Aho, Marko:* ”Elämää suuremmat” – Suomaliskelmän kuolematon iskelmädiskurssin antiteeseinä. Teoksessa Niemi, Jarkko (toim.): *Etnomusikologian vuosikirja 12 (2000)*, s. 115–129. Suomen etnomusikologinen seura: Helsinki 2001.
- Aho, Marko:* Iskelmädiskurssi: tekstit vai lukijat? *Musiikki* 31: 5–21, 2001.
- Arminen, Ilkka:* Avunpyyntöön voi vastata naurulla. *Tiimi* n:o 2, 17–18, 2001.
- Arminen, Ilkka:* Az Alcoholics Anonymous mint terápías szerveződés [translated from chapters 1, 7, 8. Arminen, Ilkka: Therapeutic interaction – A study of mutual help in the meetings of Alcoholics Anonymous. 1998. Translated by Erdős Márta & Csürke József]. Teoksessa Kelemen, G. & M. Erdős (toim.): *Az addiktológia horizontja*, s. 17–82. Pécs 2001.
- Arminen, Ilkka:* Closings of turns in the meetings of Alcoholics Anonymous. *Research on Language and Social Interaction* 34: 211–251, 2001.
- Arminen, Ilkka:* Nimettömät alkoholistit ja kokemuksen välittäminen. Teoksessa Ruusuvoori, Johanna & Markku Haakana & Liisa Raevaara (toim.): *Institutionaalinen vuorovaikutus. Keskusteluanalyttisiä tutkimuksia. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki 2001.*
- Arminen, Ilkka:* Post-tieteellisen laadullisen tutkimuksen laadusta (Arvostelu teoksesta Clive Seale: *The Quality of qualitative research*. Sage: London 1999.) *Sociologia* 38: 69–71, 2001.
- Arminen, Ilkka:* Potilas kohtaa lääkärin (Arvostelu teoksesta Liisa Raevaara: *Potilaan diagnoosiehdotukset lääkärin vastaanotolla. Keskusteluanalyttinen tutkimus potilaan institutionaalista tehtävistä*. SKS: Helsinki 2000.) *Virittäjä* n:o 2: 78–85, 2001.
- Arminen, Ilkka:* Second stories and the relevance of interpersonal communication for mutual help. Paper prepared for the seminar organized by the Psychology Department. University of Kent, Canterbury, 22.2.2001.
- Arminen, Ilkka & Anna Leppo:* The dilemma of two cultures in the 12-step treatment: the professional responses for clients who act against their best interests. Teoksessa Seltzer, Michael et al. (toim.): *Listening to the Welfare State*, s. 183–212. Aldeshot: Ashgate 2001.
- Arminen, Ilkka & Riikka Perälä:* Det multi-professionella teamet och omvandlingen av missbrukare till alkoholister. *Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift* 18: 138–152, 2001.
- Arminen, Ilkka & Riikka Perälä:* Myllyhoidon moniammatillinen tiimi ja päihdeongelmaisten muokkaaminen alkoholisteiksi.

- Yhteiskuntapolitiikka 66: 22–33, 2001.
Conversation with Klaus Mäkelä.
 Addiction 96: 1393–1403, 2001.
Halonen, Mia: Terapeutti elämäkerran tulkitsijana myllyhoidon ryhmäterapiassa. Teoksessa Ruusu vuori, Johanna & Markku Haakana & Liisa Raevaara (toim.): Instituutio-naalinen vuorovaikutus. Keskustelu-analyttisiä tutkimuksia, s. 62–81. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki 2001.
Halonen, Mia & Sara Routarinne (toim.): Keskusteluanalyysin näkymiä. Kieli 13. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos: Helsinki 2001.
Heinäälä P. & K. Kuoppasalmi & J. Lönnqvist & K. Kiiänmaa & D. Sinclair & H. Alho: Targeted use of naltrexone without prior detoxification in the treatment of alcohol dependence: a factorial double-blind placebo-controlled trial. *Journal of Clinical Psychopharmacology* 21: 287–292, 2001.
Hendriks, H. F. & K. Poikolainen (toim.): Report of the Finnish Foundation for Alcohol Studies 50th Anniversary Seminar, Helsinki, Finland, 19 January 2001. *Alcohol Research* 6: 7–10, 2001.
Hämäläinen, J. & J. Kaprio & E. Isometsä & M. Heikkinen & K. Poikolainen & S. Lindeman & H. Aro: Cigarette smoking, alcohol intoxication and major depressive episode in a population sample. *Journal of Epidemiology and Community Health* 55: 573–576, 2001.
Järveläinen, H. A. & T. A. Lukkari & S. Heinaro & H. Sippel & K. O. Lindros: The antiestrogen toremifene protects against alcoholic liver injury in female rats. *Journal of Hepatology* 35: 46–52, 2001.
Järveläinen, Harri A. & Arto Orpana & Markus Perola & Vesa T. Savolainen & Pekka J. Karhunen & Kai O. Lindros: Promoter polymorphism of the CD14 endotoxin receptor gene as a risk factor for alcoholic liver disease. *Hepatology* 33: 1148–1153, 2001.
Kallio, Tarja: Malja muutokselle? Potilaiden alkoholin käytön pystyvyyssodotusten yhteys sairaalohoidon jälkeiseen juomisriskitilanteista selviytymiseen. Helsingin yliopisto, sosiaalipsykologian laitos: Helsinki 2001. (Lisensiaattityö.)
Karlstedt, K. & N. Peitsaro & G. Drutel & K. Wieland & M. J. Smit & H. Timmerman & R. Leurs & P. Panula: Histamine H3 receptor mRNA expression in adult rat brain – cloning of isoforms with differential expression patterns. Teoksessa Watanabe, T. & H. Timmerman & K. Yanai (toim.): *Histamine Research in the New Millennium*, s. 445–446. Elsevier: Amsterdam 2001.
Koistinen, Meri & Päivi Tuomainen & Petri Hyytiä & Kalervo Kiiänmaa: Naltrexone supresses ethanol intake in 6-hydroxydopamine-treated rats. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research* 25: 1603–1612, 2001.
Kopomaa, Timo: Juoppoporukan kokoon-tumiskatos kaupunkipolitiikan kukkanen vai uutta urbaania arkea? Yhteiskuntasuunnittelu 39: 46–65, 2001.
Koski-Jännes, A. & J. Cunningham: Interest in different forms of self-help in a general population sample of drinkers. *Addictive Behaviors* 26: 91–99, 2001.
Kuusi, Hanna: Työmiehen lauantai. Työväen-tutkimus 2001: 8–11.
Latvala, J. & J. Melkko & S. Parkkila & K. Järvi & K. Makkonen & O. Niemelä: Assays for acetaldehyde-derived adducts in blood proteins based on antibodies against acetaldehyde-lipoprotein condensates. *Alcoholism: Clinical and Experimental*

- Research 25: 1648–1653, 2001.
- Latvala, J. & S. Parkkila & J. Melkko & O. Niemelä*: Acetaldehyde adducts in blood and bone marrow of patients with ethanol-induced erythrocyte abnormalities. *Molecular Medicine* 7: 401–405, 2001.
- Leurs, R. & N. Peitsaro & G. Drutel & K. Wieland & K. Karlstedt & M. J. Smit & H. Timmerman & P. Panula*: Cloning, functional characterization and CNS expression of H3 receptor isoforms. Teoksessa Watanabe, T. & H. Timmerman & K. Yanai (toim.): *Histamine Research in the New Millenniums*, s. 71–76. Elsevier: Amsterdam 2001.
- Lintunen, M. & P. Hyytä & T. Sallmén & K. Karlstedt & I. Tuomisto & R. Leurs & K. Kiianmaa & E. R. Korpi & P. Panula*: Increased brain histamine in an alcohol-preferring rat line and modulation of ethanol consumption by H(3) receptor mechanisms. *FASEB Journal* 15: 1074–6m, 2001.
- Mäkelä, Klaus*: Effekstudier, långtidsförloppet vid alkohol- och narkotikaberoende och vårdstrategiska överväganden. *Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift* 18: 506–509, 2001.
- Mäkelä, K. & K. Poikolainen*: Näkökohtia huumausaineiden ongelmakäyttäjien hoitoa kehittäneen työryhmän muistiosta. *Yhteiskuntapolitiikka* 66: 360–365, 2001.
- Niemelä, O.*: Distribution of ethanol-induced protein adducts *in vivo*: Relationship to tissue injury. *Free Radical Biology and Medicine* 31: 1533–1538, 2001.
- Nikkari, S. T. & T. A. Koivu & A. Kalela & N. Strid & J. Sundvall & K. Poikolainen & P. Jousilahti & H. Alho & P. Sillanaukea*: Association of carbohydrate-deficient transferrin (CDT) and gammaglutamyltransferase (GGT) with serum lipid profile in the Finnish population. *Atherosclerosis* 154: 485–492, 2001.
- Nikkonen, Ahti*: Valtiokurista markkina-kuriin: ravintolamuusikot kohteina ja instrumentteina. *Yhteiskuntapolitiikka* 66: 111–123, 2001.
- Parkkila, S. & O. Niemelä & R. S. Britton & R. E. Fleming & A. Waheed & B. R. Bacon & W. S. Sly*: Molecular aspects of iron absorption and HFE expression. *Gastroenterology* 121: 1489–1496, 2001.
- Peltonen, Matti*: Skötsamhetsplikt eller rätt att dricka? Debatten kring motboken i Sverige och Finland under 1950-talet. *Nordisk alkohol- och narkotikatidskrift* 18: 359–370, 2001.
- Peräkylä, Anssi & Marja-Leena Sorjonen & Tuukka Tammi & Liisa Raevaara & Markku Haakana*: Potilaan elämäntavoista keskusteleminen. Teoksessa Sorjonen, M. L. & A. Peräkylä & K. Eskola (toim.): *Keskustelu lääkärin vastaanotolla*, s. 161–182. Vastapaino: Tampere 2001.
- Poikolainen, K.*: Mainio johdatus sairauksien syihin (Arvostelu teoksesta Berkman, Lisa F. & Ichiro Kawachi [toim.]: *Social epidemiology*. Oxford University Press: Oxford 2000). *Suomen Lääkärilehti* 56: 3496–3497, 2001.
- Poikolainen, K.*: Needle fixation what is the prevalence? *Addiction* 96: 1211, 2001. (Letter to the editor.)
- Poikolainen, K.*: ”Tohtori, ottaisinko alkoholia terveyteni hyväksi”? *Suomen Lääkärilehti* 56: 3345–3347, 2001.
- Poikolainen, K. & R. Kanerva & M. Marttunen & J. Lönnqvist*: Risk factors for eating disorders among female adolescents: a case-control study. *European Eating Disorder Review* 9: 325–334, 2001.
- Poikolainen, K. & A. Tuulio-Henriksson &*

- T. Aalto-Setälä & M. Marttunen & T. Anttila & J. Lönnqvist*: Correlates of initiation to cannabis use: a 5-year follow-up of 15–19-year old adolescents. *Drug and Alcohol Dependence* 62: 175–180, 2001.
- Poikolainen, K. & A. Tuulio-Henriksson & T. Aalto-Setälä & M. Marttunen & J. Lönnqvist*: Predictors of alcohol intake and frequent heavy drinking in early adulthood: a 5-year follow-up of 15–19-year old adolescents. *Alcohol and Alcoholism* 36: 85–88, 2001.
- Preedy, V. R. & J. Adachi & T. J. Peters & S. Worrall & S. Parkkila & O. Niemelä & M. Asamo & Y. Ueno & K. Takeda & M. Yamauchi & K. Sakamoto & M. Takagi & H. Nakajima & G. Toda*: Recent advances in the pathology of alcoholic myopathy. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research* 25: 54S–59S, 2001
- Preedy, V. R. & T. J. Peters & J. Adachi & A. Sohail & D. Mantle & O. Niemelä & S. Parkkila & S. Worrall*: Pathogenic mechanisms in alcoholic myopathy. Teoksessa Agarwal, D. P. & H. K. Seitz (toim.): *Alcohol in Health and Disease*, s. 243–259. Marcel Dekker Inc.: New York 2001.
- Raevaara, Liisa & Johanna Ruusuvaori & Markku Haakana*: Institutionaalinen vuorovaikutus ja sen tutkiminen. Teoksessa Ruusuvaori, Johanna & Markku Haakana & Liisa Raevaara (toim.): *Institutionaalinen vuorovaikutus. Keskusteluanalyttisia tutkimuksia*, s. 11–38. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki 2001.
- Ruusuvaori, Johanna & Markku Haakana & Liisa Raevaara* (toim.): *Institutionaalinen vuorovaikutus. Keskusteluanalyttisia tutkimuksia*, s. 62–81. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki 2001.
- Salasuo, Mikko*: ”Kun mopo karkaa käsistä”.
- Huumeiden viihdekäytön synkkä puoli. Teoksessa Hannikainen, Matti & Mikko Salasuo (toim.): *Elämän muotoja. Kertomuksia yksilöistä ja yhteiskunnasta*. Koalakuustannus. 2001.
- Salasuo, Mikko*: Mihin pilvi katosi? Teoksessa Onnela, Tapio (toim.): *Pyhä huumesota. Huumepolitiikan pelkoja ja utopioita*. Vihreä sivistysliitto ry. 2001.
- Seppälä, Pauliina & Mikko Salasuo*: Aaltoja vai vedenpinnan pysyvää nousua? *Yhteiskuntapolitiikka* 66: 71–75, 2001.
- Sillanaukee, P. & N. Strid & P. Jousilahti & E. Vartiainen & K. Poikolainen & S. Nikkari & J. P. Allen & H. Alho*: Association of self-reported diseases and health care use with commonly used laboratory markers for alcohol consumption. *Alcohol and Alcoholism* 36: 339–345, 2001.
- Soikkeli, Mari*: Kampanja suomalaisen oluen puolesta. *Yhteiskuntapolitiikka* 66: 457–462, 2001.
- Sulkunen, Pekka*: De liberala argumenten. *Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift* 18: 48–65, 2001.
- Tigerstedt, Christoffer*: The dissolution of the alcohol policy field. *Studies on the Nordic countries. Research Reports 1/2001*. University of Helsinki, Department of Social Policy: Helsinki 2001. (Väitöskirja.)
- Törrönen, Jukka*: Between public good and the freedom of the consumer: Negotiating the space, orientation, and position of us in the reception of alcohol policy editorials. *Media, Culture and Society* 23: 171–193, 2001.
- Törrönen, Jukka*: The concept of subject position in empirical social research. *The Journal for the Theory of Social Behaviour* 31: 313–330, 2001.
- Törrönen, Jukka*: Haastatteleminen virikkeillä.

Virike johtolankana, pienoismaailmana ja/tai provosojana. *Sociologia* 38: 205–217, 2001.

Törrönen, Jukka: Lehdistön alkoholipoliittinen aseoituminen 1993–2000. *Yhteiskuntapolitiikka* 66: 415–431, 2001.

Törrönen, Jukka (2001). Virkakieli analyysissä (Arvostelu teoksesta Heikkinen, Vesa & Pirjo Hiidenmaa & Ulla Tiililä: Teksti työnä, virka kielenä. Gaudeamus: Helsinki 2000). *Tiede & edistys* 26: 323–328, 2001.

Warpenius, K. & C. Sutton: Det alkoholfria samhället som ideal. *Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift* 18: 24–40, 2001.

Worrall, S. & O. Niemelä & S. Parkkila & T. J. Peters & V. R. Preedy: Protein adducts in type I and type II fibre predominant muscles of the ethanol-fed rat: preferential localisation in the sarcolemmal and sub-sarcolemmal region. *European Journal of Clinical Investigation* 31: 723–730, 2001.

Vuori, E. & K. Poikolainen & O. Kontula & A. Virtanen: Suomalainen huumeakuolema 1990–1996. *Suomen Lääkärilehti* 56: 2635–2640, 2001.

Lintulahdenkuja 4, 00530 Helsinki PL 220, 00531 Helsinki
<http://www.alkoholitutkimussatio.fi>